

KOLLEKTIV STATISTIK I KOLONIAL-ENGROS-HANDELEN

Af Hans Lund¹⁾.

Med Støtte fra Otto Mønstedts Fond foretog jeg i Somrene 1936 og 1937 en Rejse til forskellige Lande. Paa Grundlag af de indsamlede Erfaringer er nærværende Afhandling skrevet; den udgør i lidt ændret Form første Del af en Rapport til O. M. F. om Rejsen.

En nordeuropæisk Fællestype.

I de nordeuropæiske Lande spiller en bestemt Type Forretninger, almindeligvis benævnt Kolonial-engros-Forretningen, en ret dominerende Rolle indenfor Levnedsmiddel- og Husholdningsbranchen. Denne Type karakteriseres ved sin *Aftagerkreds* — Detailhandelen, Haandværk og mindre Industri — ved sit *Vareudvalg* — de typiske Forbrugsartikler — og sin *Driftsform* — Indkøb, Organisation og Salg. Fra to Kilder har den arvet typiske Træk, fra Storimportøren og fra Købmandsgaarden, mange Forretninger er ogsaa simpelthen en Videreførelse af en Forretning af en af de to nævnte Typer, men alligevel maa det fremhæves, at det er en helt ny Type, der er dannet. Og forøvrigt en ret ny Type, næppe over 50-60 Aar gammel, hvis Opstaaen er nøje sammenknyttet med den moderne Massefabrikation af Forbrugsartikler.

Købmænd og Statistik.

I enhver Kolonial-engros-Forretning af nogenlunde Omfang, hvis den da ikke er baseret paa ren Chancesejlads, vil Statistik blive anvendt i vid Udstrækning. Ikke altid bevidst. Købmanden har, skjult paa Bunden, en vis Uvilje mod Teori, som det er vanskeligt, desværre, at overvinde. Men ubevidst vil enhver Bedrift anvende Statistik, som oversat til jævnt Sprog jo blot vil sige: Kendsgerninger ordnet paa en eller anden Maade, Foretelser betragtel under en be-

¹⁾ Grosserer, H. A.

stemt Synsvinkel. En Forretnings Liv lader sig slet ikke overse, hvis det, der sker i den, ikke paa en eller anden Maade samles, ordnes og betragtes.

Bogholderiet, Regnskabet med Pengene, er den ene Grundpille i den interne Statistik. Variationer i Omsætning, Omkostninger, Kreditmængde, Brutto- og Nettoavance og en Mængde andre Ting læser man herud af. Alt det, for hvilket Penge er den rette Maalestok, kan af kyndige Øjne læses ud af et velindrettet Bogholderi.

Men dette er kun Halvdelen af den interne Statistik. Regnskabet med Varemængderne er af mindst samme Vigtighed. Naturnødvendigt er dette langt vanskeligere baade at føre og navnlig at faa Overblik over, fordi man her savner det Enhedsmaal som Penge er, og fordi man, selv hvor man arbejder med samme Enhed, alligevel ofte har at gøre med inkommensurable Størrelser. Men med al sin Ufuldkommenhed vil et Varebogholderi og en Varestatistik dog fortælle Ledelsen i en Bedrift sin Part af Sandheden om den.

Nu vil det imidlertid være indlysende, at selv under Forudsætning af en fuldkommen, intern Statistik, vil den være utilstrækkelig til at give mig Mulighed for at lære hele Sandheden om Virksomheden at kende. Det er ikke tilstrækkeligt at kende en Tings Beskaffenhed, det er lige saa nødvendigt at kende dens Relationer. Uden at vi kender dens Forhold til Omgivelserne og til andre Ting af lignende Art, uden at vi kender foruden Tingens Bevægelser ogsaa Omgivelsernes, vil vi ikke med Rette kunne hævde, at vi kender Tingen til Bunds. Dette gælder et fysisk Begreb som det gælder et økonomisk, det gælder et Sjernesystem som det gælder en Forretning.

Dette fører naturligvis langt udover den kollektive Statistiks Muligheder. Noget saadant hverken tilstræber eller giver den kollektive Statistik, saa vist som enhver Bedrift virkelig er noget ganske enestaaende og maa vurderes ogsaa ud fra sine egne Muligheder og Egenskaber. For at se nærmere paa det, er det nødvendigt at vende tilbage til Udgangspunktet, den nordeuropæiske Kolonial-engros-Forretning.

For en Forretningstype, der har saa mange Fællestræk, vil det være sandsynligt, at visse Erfaringer vil gentage sig paa en eller anden karakteristisk Maade. Det kan dreje sig om næsten ethvert Fænomen indenfor Typen, men det vil af mange Grunde være rimeligt at søge de Træk frem, som maa antages at have afgørende Betydning for Bedriften. I denne Forbindelse vil Omkostningerne indtage en Førsteplads, men ogsaa Forhold som Ordrestørrelse, Kredittid o. l. vil være af væsentlig Betydning.

Modsætningsvis kan nævnes, at egentlig Importhandel i denne Branche næppe vil egne sig for kollektiv Statistik, da det for Importhandelen vigtigste Spørgsmaal, Indkøbet, vil være afhængig af Faktorer, der sikkert ikke med Fordel kan behandles statistisk, Temperament f. Eks. Omkostningerne er her af mindre Betydning for Rentabiliteten.

Hvis den Formodning holder Stik, at visse Egenskaber er branchetypiske, vil Ledelsen derigennem have Mulighed for at se paa Bedriften med nye Øjne, idet det vil være muligt at skelne mellem en Bedrifts branchetypiske og bedriftstypiske Egenskaber. I Virkeligheden er der næppe nogen anden Mulighed for at konstatere dette end den kollektive Statistik. Før denne blev almindelig, maatte man hjælpe sig med den mere eller mindre begrundede Gætning, som en veluddannet Ledelse kunde anstille, jvnfr. det almindelige Krav om, at en Ledelse helst skulde have set andre Forhold, et Krav, som dog naturligvis ikke var begrundet alene hermed. Men Gætning slaar ikke længere til, for det første, fordi andre Typer truer Kolonialengros-Handelens Stilling, Typer, der i rigt Maal tager alle moderne, videnskabelige Metoder i Anvendelse, og for det andet, fordi Synet paa Grossistens sociale Stilling har ændret sig i Aarenes Løb. Grossisten føler sig betroet en meget vigtig Opgave i Samfundsøkonomien og vil derfor ikke nøjes med en Anelse om, at denne Opgave bliver forvaltet tilfredsstillende, men fordrer en Konstatation, ikke alene til privat Samvittighedsstrøst, men navnlig til Dokumentation overfor Forbrugere og Samfund.

Imidlertid er det ingenlunde ukarakteristisk, at Initiativet er kommet til Engros-Handelen udefra. Det er Videnskaben i Tyskland og U. S. A., der har vakt Interesse for Sagen, og det har heller ikke kunnet undgaa at sætte sig visse Spor i Udformningen. Den Begejstring, som Videnskaben har for kollektiv Statistik, deles næsten af Organisationernes Ledere i de forskellige Lande, den er, Sandheden i Ære, ikke saa forfærdelig stor hos Deltagerne, og disse udgør i alle Lande kun et lille Mindretal af Organisationernes Medlemmer.

I de fleste Lande har man imidlertid paabegyndt Arbejdet, i Holland, Norge og Finland omtrent samtidig, omkring 1927, i Tyskland noget senere, og det fortsættes stadig under noget forskellig Form. I Schweiz er det blevet ved et Forsøg. I Danmark og Sverige holder man sig endnu tilbage, herhjemme hæmmet af Organisationernes Uensartethed.

Etablering af den kollektive Statistik.

Den Uvilje, som en Bedrift har imod at udlevere sine Tal (»Hemmeligheder«) til andre, er naturligvis vanskelig at overvinde. Og ikke ganske med Urette. Man maa jo være klar over, at i smaa Lande,

som de fleste af de nævnte, er Virksomhedernes Antal begrænset, og Faren for, at Tallene kan benyttes i Konkurrencen, er derfor ikke helt uden Betydning. Som Værn herimod gør man to Ting: For det første indsendes Materialet anonymt, og for det andet indsendes det til et neutralt Sted. I Tyskland sker Bearbejdelsen i Fachgruppe für Nahrungs- und Genussmittel und verwandte Waren der Wirtschaftsgruppe Gross-, Ein- und Ausfuhrhandel, i de andre Lande i Organisationernes Sekretariat. De enkelte Skemaer er forsynet med et Kendingsnummer, der kun kendes af det deltagende Firma og af en af Organisationens Embedsmænd, der er forsynet med Tavshedspligt. Stort set er Anonymiteten tilstrækkelig dækket, ogsaa i Betragtning af, at der kun i meget ringe Omfang arbejdes med absolutte Tal, som i Reglen heller ingen Interesse har. Selv med disse Forsigtighedsregler er det imidlertid meget vanskeligt at samle et tilstrækkeligt stort Antal Deltagere i Arbejdet. Af den tyske Forenings 1200 Medlemmer er ca. 100 Deltagere, i Norge af ca. 100 Medlemmer ca. 35. I Holland af næsten 300 Medlemmer ogsaa ca. 35. Og dette Antal opnaas endda kun ved en meget energisk Propaganda fra Ledelsens Side. Man vil forstaa, at Statistik med saa ringe Deltagelse fordrer megen Forsigtighed i Dragning af Konklusioner, til og med da man som oftest deler Deltagerne i forskellige Grupper. Det kan yderligere bemærkes, at Resultaterne i Reglen ikke offentliggøres, da man der som her af Erfaring kender navnlig Kooperationens Brug af Statistik. Dette er dog ikke ensbetydende med, at de ikke kendes af udenforstaaende, Uddrag har fra Tid til anden været publiceret, og de offentlige statistiske Bureauer faar ogsaa de fuldstændige Tabeller.

Tyskland, der jo overhovedet er gaaet i Spidsen i den europæiske handelsvidenskabelige Forskning, er ogsaa paa mange Maader med Hensyn til kollektiv Statistik forud for de andre her omtalte Lande. Karakteristisk for den tyske Statistik er det, at man søger at opstille Normtal paa forskellige Omraader, samlet indenfor tre Grupper: Omsætning, Vareindgang og Omkostninger. Det teoretiske Grundlag herfor er som bekendt skabt ved Professor Julius Hirsch's Arbejde, navnlig karakteristisk ved Indførelsen af den personelle Arbejdsydelse som Maalestok. Der vil ikke være Anledning til her at gaa ind paa en Diskussionen om Teoriens Grundlag, det vil være tilstrækkeligt at se paa den praktiske Udformning.

Statistikens Grundlag er et Spørgeskema, der udsendes hver Maaned, og som indeholder 8 Hovedspørgsmaal og en Række Under-spørgsmaal.

Spørgeskema for Maaned 193 .

A. Omsætning.

1. Omsætning i denne Maaned.....	Rmk.
deraf: Omsætning af Sukker.....	Rmk.
2. Omsætning i samme Maaned forrige Aar.....	Rmk.
3. Antallet af de i denne Maaned til Kunder leverede Sendinger	
4. Antallet af beskæftigede Personer:	
a) Kontor- og Lager personale, Kuske og Chauffører og Familiemedlemmer med fast Løn	
b) Fastansatte Rejsende og Repræsentanter som til Stadighed er beskæftiget ved Rejser.....	
c) Indehavere beskæftiget i Virksomheden. (I denne Maaned Dage beskæftiget ved Rejser)	
d) Familiemedlemmer beskæftiget i Virksomheden uden fast Løn. (I denne Maaned Dage beskæftiget ved Rejser)	
e) Selvstændige Rejsende og Repræsentanter. der ogsaa rejser for andre Virksomheder	
f) Personer beskæftiget i Bivirksomheder (f. Eks. Kafferisteri)	

B. Varetilførsel.

5. Varetilførsel (Summen af Leverandørfakturaer i denne Maaned incl. Told og Fragt til eget Lager)	Rmk.
6. Antallet af Fakturaer der danner denne Sum	
7. Varetilførslen (Summen af Leverandørfakturaer) i samme Maaned forrige Aar	Rmk.

C. Samlede Omkostninger.

Excl. Omkostninger ved Bivirksomhed (Kafferisteri, Krydderipakkeri o. s. v.)	jaar	ifjor
	Rmk.	Rmk.

For Omsætningens Vedkommende drejer det sig om Omsætningens Beløb i den paagældende Maaned, derunder specielt Sukkeromsætningens, og Omsætningen i den tilsvarende Maaned det foregaaende Aar. Disse Tal er for saa vidt afgørende for den videre Bearbejdelse, idet Bedrifterne paa dette Grundlag deles i Grupper efter Størrelse og efter Sukkeromsætningens Andel i den samlede Omsætning. En Deling efter Bedriftsstørrelse er jo almindelig ogsaa i anden Statistik, Forskellighederne mellem smaa og store Bedrifter er ofte typisk og næsten altid interessant.

En Deling efter Sukkeromsætningens procentvise Andel er derimod ikke umiddelbart forstaaelig, og nogle Ord herom vil være paa sin Plads. Kolonial-engros-Handelen omfatter en lang Række Varer. Man

har i en almindelig Detailforretning fundet omtrent 1000 Varenumre, og en engros Forretning vil næppe have færre (selv om delvis andre¹). Af denne lange Række Varer vil de fleste ifølge Sagens Natur være ganske smaa maalt i Beløb og Omsætningen vil foregaa i smaa Mængder, saaledes at en Kundeordre oftest vil bestaa af en lang Række smaa Beløb samt ganske faa store. Disse store Beløb henhører til nogle faa Artikler: Sukker, Kaffe og Mel. Nu er Forholdene i Tyskland og tildels i Danmark saaledes, at Kaffe fortrinsvis sælges af Specialfirmaer og Brænderier og Mel ofte af Møller, medens Sukker er den typiske, store Kolonial-engros Vare. Af den tyske Statistiks Deltagere sælger ca. 30 indtil 20 % Sukker, ca. 40 sælger mellem 20 og 35 %, og ca. 20 sælger mere end 35 % Sukker. Det vil heraf forstaaes, at Sukkeromsætningen procentvis spiller en meget stor Rolle, men da det af det ovenfor sagte tillige fremgaaer, at Sukker er praktisk talt den eneste Vare, der sælges i relativt store Poster baade i Vægt og Beløb, vil det have Formodningen for sig, at Variationer i denne Vares procentvise Andel i den samlede Omsætning vil faa overordentlig stor Indflydelse paa den enkelte Virksomheds Ydelser.

Indskudsvis maa lige nævnes, at den tyske Statistik omfatter en særlig Gruppe af Bedrifter, der er specialiseret paa enkelte Varer. Imidlertid har det hverken for en umiddelbar Betragtning eller ved Forespørgsel desangaaende været muligt at faa Øje paa Berettigelsen af at anvende kollektiv Statistik paa Specialfirmaer, hvis de da ikke er specialiseret i de samme Varer. Der er derfor i det følgende set ganske bort fra denne Gruppe.

Opstillingen efter Omsætning og Sukkerandel gav altsaa følgende Grupper:

- I. Virksomheder med en Sukkerandel under 20 %.
- II a. Virksomheder med en Sukkerandel mellem 20 og 35 %. Omsætning under 1 Mill. Rmk.
- b. Virksomheder med en Sukkerandel mellem 20 og 35 %. Omsætning over 1 Mill. Rmk.
- III. Virksomheder med en Sukkerandel over 35 %.

Disse Grupper undersøges nu videre, idet man overalt undersøger de samme Fænomener for de enkelte Deltagere, og for Gruppen som Helhed danner Normtal.

De undersøgte Omraader er som tidligere nævnt Omsætning, Varetilgang og Omkostninger. Omsætningen maales i % af det foregaaende Aar, og endvidere undersøges Omsætningen pr. beskæftiget Person.

¹) En amerikansk Undersøgelse har i en velassorteret engros-Forretning fundet ca. 1700 Varenumre. Omsætningen var ca. 1 1/2 Mill. \$.

A. Normal for Bedrifter, der ikke er specialiseret paa enkelte Varer.
 (Bedrifterne er ordnet efter Omsætning i denne Maaned.)

Ken- dings Nr.	Omsætning i Maaned i % af den til- svarende Maaned ifjor	Omsætning pr.		Varetilførsel i Maaned i % af den til- svarende Maaned ifjor	Gennemsnit- lig Beløb af Leverandør- fakturaerne	Antal Kunde- fakturaer pr. beskæftiget Person	Samlede Omkostninger i denne Maaned	
		beskæf- tiget Person	Kunde- faktura				i % af Omsæt- ningen i denne Maaned	i % af Omkostnin- ger i tilsvarende Maaned ifjor
I. Bedrifter med et Sukkersalg under 20 % af den samlede Omsætning								
							Normal	

	Omsætning i denne Maaaned			Antallet af Kundefakturaer pr. beskæftiget Person	Gennemsnit af Leve- randør- fakturaer	Samlede Om- kostninger i % af tilsvarende Maaaned ifjor
	i % af den tilsvarende Maaaned ifjor	pr. beskæftiget Person	pr. Kunde- faktura			
<i>Gruppering efter Sukkersalgets procentvise Andel og efter Omsætnings Størrelse ifjor.</i>						
I. Sukkersalg under 20 %.						
II. % Sukkersalg mellem 20 og 35 %.						
a) Omsætning ifjor under 1 Mill. Rmk.						
b) Omsætning ifjor over 1 Mill. Rmk.						
III. Sukkersalg over 35 %.						
<i>Gruppering efter Omsætning pr. Kundefaktura ifjor.</i>						
I. Under 35 Rmk.		X				
II. Fra 35—49 Rmk.		X				
III. „ 50—75 „		X				
VI. Over 75 Rmk.		X				
<i>Gruppering efter Omsætnings Størrelse ifjor.</i>						
I. Under 1/2 Mill. Rmk.	X	X	X			
II. Mellem 1/2 og 2 Mill. Rmk.	X	X	X			
III. Over 2 Mill. Rmk.	X	X	X			

Det nødvendige Materiale faas fra Spørgeskemaet, hvor navnlig de beskæftigede Personers arbejdsmæssige Karakter er udførligt specificeret. Grunden hertil er den, at man for at kunne maale Arbejdsindsatsen maa kende Karakteren af det udførte Arbejde, paa Basis af hvilken man kan foretage den nødvendige Korrektion. Det er navnlig nødvendigt at sikre sig, at det Tal af beskæftigede, man naar til, udtrykker Antallet af effektivt arbejdende Personer, hvoriblandt i Særdeleshed Indehaveren og hans eventuelle Familie har Interesse. En ren privatøkonomisk Betragtning har undertiden ikke medregnet Familiens eget Arbejde som Omkostning, men som Part af Nettoudbyttet. Det vil være klart, at i denne Forbindelse maa Indehaverens og hans ulønnede Families Arbejde stilles ganske lige med det lønnede Personales Arbejde. Yderligere Understregning faar dette Krav jo ved Bedrifternes forholdsvis beskedne Omfang, hvor Variationer paa en eller to beskæftigede Personer faar afgørende Betydning for Tallene. Ogsaa Omfanget af de i Handelsvirksomheden kun delvis beskæftigede maa oplyses, hvad enten det drejer sig om Personer delvis beskæftiget ved Bivirksomhed (Kafferisteri, Krydderipakkeri eller anden Produktion) eller Personer delvis beskæftiget ved anden Virksomhed (Rejsende, der rejser for flere Firmaer f. Eks.). I det hele gælder det her, som i anden Statistik, at de nøgne Tal fortæller mindst, først naar Tallene er korrigeret og bearbejdet, bliver de talende.

Paa Grundlag af de saaledes fremkomne Tal af beskæftigede Personer udregnes Omsætningen pr. beskæftiget Person og Antallet af udførte Ordre pr. beskæftiget Person, hertil knyttes Tallet for gennemsnitlig Ordrestørrelse.

Med Hensyn til Varetilgangen, da maales denne dels i Forhold til den tilsvarende Maaned i det foregaaende Aar og dels til Antallet af Leverandørfakturaer. Dette sidste Tal skal sammenlignes med Beløbet pr. Kunderegning, hvorved man tilsigter en vis Karakteristik af Grossistens Funktion. Tanken forekommer noget uklar, navnlig ses de maanedlige Variationer ikke at spille nogen større Rolle for en saadan Karakteristik.

Omkostningerne udregnes hver Maaned i % af Omsætningen og af Omkostningerne i den tilsvarende Maaned det foregaaende Aar, men den maanedlige Statistik omfatter kun de samlede Omkostninger. Hvert Kvartal derimod gøres Omkostningerne til Genstand for en mere indgaaende Analyse. Der fremkommer ved dette Arbejde otte Rækker af individuelle Tal, og disse Tal danner Grundlaget for Normtallene i den paagældende Gruppe, idet man dog ikke danner Norm-

tal for Varetilgangen i % af foregaaende Aar og for Omkostningerne i % af Omsætningen.

For hver af de fire Grupper er Fremgangsmaaden ens, og Gruppernes Normtal samles i en Tabel, der giver et Billede af Gruppernes indbyrdes Forhold.

Til yderligere Belysning af Forholdene opdeler man Bedrifterne efter gennemsnitlig Ordrestørrelse og udregner Omsætningen pr. beskæftiget Person for fire Grupper:

Gennemsnitlig Ordrestørrelse under 35 Rmk.	
„ „ mellem 35 og 49 Rmk.	
„ „ mellem 50 og 75 Rmk.	
„ „ over 75 Rmk.	

Endelig deles Bedrifterne i tre Grupper efter Omsætning:

I. Omsætning under $\frac{1}{2}$ Mill. Rmk.
II. „ mellem $\frac{1}{2}$ og 2 Mill. Rmk.
III. „ over 2 Mill. Rmk.

For hver Gruppe udregnes Omsætningen i % af foregaaende Aar, Omsætning pr. beskæftiget Person og den gennemsnitlige Ordrestørrelse.

I de to sidste Tabeller gives ingen individuelle Tal, kun samlet Gennemsnit.

For den samlede Branche opstilles til Slut en Tabel med branchetypiske Normtal, der omfatter de seks tidligere nævnte samt følgende nye: Omsætning i % af 1931, Ordrestørrelse i % af det foregaaende Aar, Varetilgangen i % af foregaaende Aar samt Maanedens Varetilgang i % af Maanedens Omsætning.

Branchetypiske Normtal i Maaned 193 .

Omsætning.

Denne Maaned i % af tilsvarende Maaned ifjor.

Denne Maaned i % af den gennemsnitlige Maanedsomsætning i 1931.
Pr. beskæftiget Person.

Pr. Kundefaktura.

Antallet af Kundefakturaer i denne Maaned i % af den tilsvarende Maaned ifjor.

Antallet af Kundefakturaer pr. beskæftiget Person.

Varetilførsel.

Denne Maaned i % af tilsvarende Maaned ifjor.

Denne Maaned i % af Omsætningen.

Gennemsnitlig Beløb pr. Leverandørfaktura.

Samlede Omkostninger.

Denne Maaned i % af tilsvarende Maaned ifjor.

Medens Hovedvægten i Maanedstatistiken maa antages at ligge paa Omsætningsundersøgelsen, ligger den i Kvartalsstatistiken ganske utvivlsomt paa Omkostningsundersøgelsen. Ved det maanedlige Spørgeskema søgte man kun Oplysninger om de samlede Omkostninger, ved Kvartalsskemaet derimod bliver Omkostningerne specificeret og vinder derved ganske betydelig i Interesse. Opdelingen i Grupper sker efter de samme Kriterier som tidligere omtalt, dels Omsætning og dels Sukkerandel. Omkostningerne specificeres i følgende Punkter: Husleje, Rejseomkostninger, Transportomkostninger, Løn til Personale og Indehaver, Skatter, andre Omkostninger. Disse Punkter er tilsyneladende ganske dækkende, selv om det naturligvis maa indrømmes, at en Post som Personaleløn dækker over et vidt Begreb, baade Indkøbs- og Salgs-personale, baade Kontor- og Lagerpersonale, men praktiske Grunde har sagtens her gjort sig gældende. Iøvrigt er Fremgangsmaaden analog med den tidligere beskrevne indenfor de enkelte Grupper, og der udfindes ligeledes Normtal for de forskellige Grupper og Omkostningsarter. Disse samles i en Tabel, og til denne Tabel føjes en meget interessant, hvor Omkostninger undersøges paa Basis af Ordrestørrelse og Bedriftsstørrelse.

Den aarlige Omkostningsstatistik slutter sig nøje til Kvartalsstatistiken. Ved Udsendelsen til Deltagerne ledsages de opstillede Tabeller af en Redegørelse for Bevægelserne, en Fremhæven af visse karakteristiske Punkter. Denne Redegørelse, der er ret summarisk, søger navnlig at udrede de mere almindelige Aarsager, men gaar ikke ind paa de enkelte Deltageres Tal.

Kritiske Betragtninger.

Har vi saaledes gennemgaaet Strukturen af den tyske, kollektive Driftsstatistik, kunde det være af Interesse ved Siden af den deskriptive Gennemgang at forsøge en mere kritisk. Grundlaget er som nævnt de udsendte Spørgeskemaer, og det vil være indlysende, at kun i det Omfang, disse bliver udfyldt korrekt, vil selve Statistiken være det. Nu vil det imidlertid være saaledes, at selv om et Tal i og for sig er rigtigt, er det ikke derfor givet, at det egner sig til Sammenligning med andre Virksomheders Tal. Lad os som Billede anvende Omsætningen. Der kan her være Tale om Bruttoomsætning, altsaa inkluderet Emballage, Rabat etc., eller Nettoomsætning. Der kan tænkes det i Danmark hyppigt forekommende Tilfælde, at en Varepost leveres i en Maaned, men for at Kunden skal nyde længere Kredit, noteres den pr. 1. i den næste Maaned. Det kan tænkes, at Emballage, returneret af Virksomheden, krediteres Varekonto, og saaledes inde-

holdes i Omsætningsbeløbet. Altsammen Fejlkilder, der undertiden vel ligefrem skyldes mangelfuld Bogføring, men ikke kan lades ude af Betragtning. Saadanne Fejlkilder vil klæbe til ethvert af de benyttede Tal, og det maa vurderes nøje, om de er af en saadan Størrelse, at de paa afgørende Maade forrykker Helhedsbilledet.

Saa vidt man kan skønne er imidlertid de Tal, som den tyske Statistik anvender, blandt de, der i ringest Omfang er behæftet med Fejlkilder, der jo navnlig er vanskelige at udskille, naar selve Bedriftens økonomiske Resultat inkluderer i Undersøgelsen. Noget hænger det vel ogsaa sammen med det ejendommelige Forhold, at den tyske Statistik til Trods for sin Udførlighed og Hyppighed, dog omfatter saa forholdsvis faa Punkter. Man kan dog ikke helt frigøre sig fra den Tanke, at man midt i et stort Arbejde er gaaet istaa, saaledes at man fortsætter i den gamle Skure, men hverken indfører nye Momenter eller uddyber andre. Sammenlign hvad ovenfor er sagt om Leverandørfakturaer.

Enhver Ting, og dette gælder ogsaa her, karakteriseres lige saa meget ved det, den er, som ved det, den ikke er. Ganske iøjnefaldende er det, at man helt undlader at undersøge de for en Virksomhed saa vigtige Spørgsmaal som de egentlige finansielle. Ikke alene er selve Financieringen, Egenkapital og Fremmedkapital, men ogsaa Variationer i Debitor- og Kreditorsaldi holdt helt udenfor Undersøgelsen. Man kan sige, at Hovedvægten er lagt paa det rent arbejdsmæssige, at man har forsøgt en Sammenligning af de enkelte Bedrifters og af Typens arbejdsmæssige Indsats. Jeg tror, at man heri kan se et Vidnesbyrd om den teoretiske Videnskabs Indflydelse paa Formen. En Praktiker vil næppe saa højt som en Videnskabsmand vurdere den vundne Erkendelse, hvis den da ikke kan give sig Udslag i praktiske Reforme i Retning af bedre Rentabilitet.

Man kan ogsaa nævne, at en geografisk Opdeling af Bedrifterne sikkert vil være af Interesse. Et Land som Tyskland er jo i ganske anderledes Omfang end f. Eks. Norge og Holland afvekslende med Hensyn til Befolkningstæthed og økonomisk Struktur. Eller for at tage en anden Ting, en Fordeling imellem Storbyer, Provinsbyer og Landdistrikter vilde sikkert give Resultater, der kunde supplere Billedet.

En Ting maa nævnes, der fremhæver den tyske Statistik paa andres Bekostning, dens hurtige Fremkomst. Man kan modsætningsvis nævne, at den norske Statistik for 1935 fremkom i December 1936, altsaa paa et Tidspunkt, hvor det man kunde lære af Statistiken, og eventuelt ændre i sin Bedrift, allerede var forældet.

Imidlertid har det Spørgsmaal rejst sig for mig som praktisk Køb-

mand. Hvad kan de enkelte Deltagere lære af denne Bedriftssammenligning? Først maa det fremhæves, at alene det at læse Statistik kræver en vis Indsigt i videnskabelige Metoder, og dernæst maa naturligvis kræves en vis Vilje til at lære af den. Forudsat at disse to Ting er til Stede, giver den kollektive Statistik da Købmanden en Mulighed for at forbedre sine Forretningsmetoder, at forhøje sin Ydelse, som han uden den maatte have undværet?

Under den Form, som den tyske Bedriftssammenligning har, tror jeg, at dette er noget tvivlsomt. Tør man se en Bekræftelse herpaa i den forholdsvis lille Deltagelse? Men paa den anden Side skulde man tro, at det, at man paa denne Maade, man kan næsten sige tvinges til at beskæftige sig med sin Bedrifts Forhold paa en anden Maade end den tilvante, i sig selv indeholder en vis Værdi, og at man med Blikket rettet paa Omkostningstabellerne nok vil kunne finde et og andet Sted, hvor man vil kunne sætte ind til Forbedring af sine Metoder. Dog her som altid, den skabende Fantasi maa Bedrifternes Ledere have med hjemmefra, den kan Statistiken ikke hjælpe ham til at faa, men vel sætte i Sving.

Holland.

I Holland optages den kollektive Statistik af Nederlandsche Grosiersbond, af hvis ca. 350 Medlemmer omtrent 35 deltager i Statistiken, der foretages en Gang aarligt paa Grundlag af et Spørgeskema, hvis Tal baseres paa Deltagernes Aarsregnskab. Den adskiller sig herved paa afgørende Maade fra den tyske Bedriftssammenligning, idet Hovedvægten lægges paa en Analyse af det opnaaede Resultat i Bedriften og en Sammenligning mellem de enkelte Bedrifters Resultat. Den har for saa vidt mere sit videnskabelige Grundlag i Harvard Universitetets Undersøgelser over operating expenses, selv om den naturligvis hverken i Omfang eller Grundighed kan maales hermed.

Naar man paa Grundlag af Aarsregnskaberne søger at analysere Driftsresultatet, vil det være ubetinget paakrævet, at dette Regnskab korrigeres paa næsten alle væsentlige Punkter, fordi de individuelle Forskelligheder her spiller en meget stor Rolle. Et Forsøg paa at borteliminere disse Forskelligheder fra Grunden har man gjort ved at opstille en Art Standard Regnskabsform, ganske vist uden at den har faaet større Udbredelse. Undersøgelsen omfatter Forholdet mellem Omsætning og følgende Fakta: Totalomkostninger, Varelager, Debitorsaldi, Kreditsaldi og Sukkeromsætning. Endvidere undersøges Gennemsnitssalg pr. beskæftiget Person og pr. beskæftiget Sælger og ende-

lig Gennemsnitsordrens Størrelse. Man har tidligere undersøgt de Rejsendes Kundebesøg pr. Dag, men dette undersøges ikke mere.

Man vil forstaa af det tidligere sagte, at overordentlig Vægt ligger paa, at Tallene bliver sammenlignbare; Spørgeskemaet indeholder da ogsaa i et Spørgsmaal de mest nødvendige Krav om Oplysning i den Retning.

Omsætningshastighed.

Omsætningens Forhold til Varelageret, der set paa en anden Maade tillige giver Udtryk for Omsætningshastigheden, naturligvis med de nødvendige Korrektioner for Bruttoavance etc., er jo et af de Punkter, der i Harvard betragtes som de vigtigste, og egentlig er vel Opmærksomheden først blevet henvendt herpaa efter disse Undersøgelers Fremkomst. Tilsyneladende konstaterer man en Sammenhæng mellem stor Omsætningshastighed og høj Nettoavance. Jeg tror imidlertid, at dette Resultat næppe vil kunne holde for en nærmere Undersøgelse. Snarere tror jeg at kunne hævde, at stor Omsætningshastighed og høj Nettoavance hver for sig er Udtryk for det man kan kalde Bedriftens Harmoni. For en Praktiker staar det jo som noget af en Gaade, at en høj Omsætningshastighed i sig selv skulde være et Middel til større Nettoudbytte; en Betragtning af alle de Forhold, der knytter sig til Varelagerets Størrelse og dets Forhold til Omkostningerne, har ikke kunnet føre mig til den Anskuelse. Hvilke omkostningbesparende Elementer indeholder et relativt lille Varelager? Her er egentlig kun Tale om to betydelige, nemlig lavere Husleje og mindre Kapitalanvendelse. Dertil kommer den mindre Risiko for Forældelse og en bedre Mulighed for at kunne følge med Konjunkturerne. Men man maa være klar over, at der samtidig kommer omkostningsforøgende Momenter til. Det drejer sig om større Arbejde ved Indkøbet, større Arbejde ved Hjemtagelse, Sortering etc., større Risiko for at der opstaar Mangler, som maa dækkes ved dyre Suppleringskøb etc. I det hele taget er det ikke let at se, at de faste Omkostninger for denne Forretningstype skulde spille en saa stor Rolle, at en bedre Udnyttelse af Kapaciteten skulde være af afgørende Betydning. Helt modsat er Forholdene muligvis i Varehuse, hvor f. Eks. hver Kvadratmeter Plads sparet, er af vital Betydning. Overvejelser af den her antydede Art har ført mig til den Anskuelse, at det man kan kalde Bedriftens Harmoni, spiller en afgørende Rolle for Bedriften. I og for sig vilde det svare ganske godt til Forholdene i producerende Virksomheder, hvor Harmonien mellem de enkelte Produktionselementer spiller en

tilsvarende Rolle. Uden at komme nærmere ind paa denne Teoris Holdbarhed, skal blot nævnes, at for Harmonien vil alle en Bedrifts Forhold, saasom Kapitalforsyning, Organisation og Arbejdsydelse o. s. v. være af Betydning, og alle disse Forhold vil igen indvirke paa Varestrømmen, paa dens Størrelse, Opbygning og Hastighed. Men foruden disse interne Forhold, vil Varestrømmen være paavirket af visse ydre Forhold, navnlig af *Leverandørernes Salgspolitik* og af *Afsætningsmarkedets Forsyningsvaner*. At Leverandørernes Salgspolitik vil have Indflydelse fremgaar umiddelbart, naar man tænker paa saadanne Forhold som Minimumskvanta for Opnaaelse af Grossistrabat eller som Rabatdifferentiering. Men ogsaa Afsætningsmarkedets Forsyningsvaner vil være af Betydning, fordi de samme Forhold, som virker i engros Handelen, maa antages at virke paa Detailhandelen, en Ændring i Retning af mindre Indkøb f. Eks. vil virke ændrende paa baade Opbygning og Hastighed i engros Handelen. Alle disse Forhold vil endvidere i det lange Løb have Indvirkning paa Priskonstruktionen i engros og Detailhandelen, der vel overvejende er vanemæssigt bestemt, men hvor netop derfor en Ændring af Vanerne vil spille ind.

For Engroshandelen er Spørgsmaalet om Varelagerets Forhold til Omsætningen imidlertid ganske overordentlig kompliceret. Selv om det kunde lykkes for samtlige Varearter at konstatere et Forhold mellem Lager og Omsætning som var det for Tiden gunstigste, vilde Spørgsmaalet dog være det langt vigtigere: om den deraf følgende Indkøbspolitik var i Stand til paa langt Sigt at fastholde eller tvinge Producenternes Salgspolitik ind i en for Grossisterne gunstig Retning. Det maa endelig overvejes om dette kan lade sig gøre paa en saadan Maade, at man ikke kolliderer med, men tværtimod løber parallelt med det sociale Synspunkt, som Samfundet anlægger overfor Fordelingsproblemet. Om en eller anden Virksomhed ved en aparte Indkøbspolitik kan opnaa en Fordel, bliver i det lange Løb Engroshandelen som saadan uvedkommende. Det betaler sig ikke at miste Hovedlinien af Syne.

Dette lange Indskud, som i og for sig ikke berører hollandske Forhold, berettiges, synes det mig, ved, at det ikke er tilstrækkeligt at sikre sig, at det Materiale, man anvender ved kollektiv Statistik, er rigtigt, men at det i langt højere Grad er vigtigt, at de Konklusioner, som man drager, er rigtige. Hele dette Forhold er, forekommer det mig, et Skoleeksempel paa, at en fremragende rigtig Statistik kan føre til forkerte Slutninger. Det er derfor en meget farlig Ting, naar den hollandske Statistik, naar den oversendes til Deltagerne,

ledsages af en Vejledning og gode Raad. Naturligvis kan der være udmærket Anledning for den mere teoretisk prægede Ledelse til at pege paa de Ting, som i deres Øjne er karakteristisk for den paa-gældende Virksomhed, men den yderste Varsomhed maa anvendes ved Opstilling af praktiske Slutninger.

Det er tidligere nævnt, hvilke Forhold det er, man undersøger. Deltagerne deles i tre Grupper. Bedrifter med en Omsætning under $\frac{1}{2}$ Mill. Fl. Med en Omsætning mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Mill. Fl. og Bedrifter med over 1 Mill. Fl. Omsætning. For hver af de nævnte Grupper udregnes et Gennemsnitstal for de forskellige undersøgte Forhold. Statistiken udsendes til Deltagerne i en Form, lignende den tyske, saaledes at hver Deltager kan se samtlige Forholdstal for samtlige andre Deltagere, der jo alle fremtræder anonymt under et Kendingsnummer. Ved at sammenligne sine Tal med dels Gennemsnittet for Gruppen og dels de andre Deltagere i Gruppen, faar han altsaa Muligheden af at placere sin Bedrift. Heller ikke i Holland har man forsøgt nogen geografisk Inddeling, dels er Deltagerantallet ret beskedent og dels er Landet temmeligt ensartet. Saa hverken Mulighederne eller Nødvendigheden er saa stor som i Tyskland.

Norge.

I Norge har man i en halv Snes Aar arbejdet med kollektiv Statistik paa Grundlag af et Spørgeskema, der ret nøje slutter sig til Harvards Forbillede. Udregningen foretages af Foreningens Kontor, og er strengt fortrolig. Et Resumé sendes dog til forskellige offentlige Institutioner og til enkelte Privatpersoner.

Hovedvægten ligger paa Omkostningsundersøgelsen, der er ret grundig. Omkostningerne deles i 10 Undergrupper, nemlig følgende: Lønninger til Salgspersonale, Husleje, Lønninger paa Kontor, do. paa Lager, Pensioner, Omkostninger ved Kommissionslager, samt alle andre Udgifter. Disse 8 Punkter danner tilsammen de egentlige Handelsudgifter. Hertil kommer saa Renter og Tab paa Kunder, som lagt til Handelsudgifterne giver de samlede Udgifter. Bemærkes maa, at Driftslederløn ikke opføres som Omkostning, heller ikke naar det drejer sig om Aktieselskaber. Endvidere udregnes Brutto- og Nettoavancen, Omsætningens og Omkostningernes Størrelse i Forhold til de samme Tal i det forløbne Aar samt Sukker- og Kaffeomsætningens Andel i den samlede Omsætning. Sluttelig udregnes den gennemsnitlige Kredittid.

Den skematiske Opstilling er ret interessant. Efter at man har delt Deltagerne i tre Grupper efter Omsætningen, udregnes for hver Gruppe et Forholdstal for alle de ovenfor nævnte Forhold, og dette anføres

Kolonialbranchens Omkostninger etc. i 1935.

Opgørelse over gennemsnitlig Bruttoindtægt, Nettoindtægt, Omkostninger m. m., angivet i % af Omsætningen i 1935, samt over Forandringer i Omsætning og Omkostninger fra foregående Aar, med Angivelse af højeste og laveste Tal. Firmaerne er inddelt i Grupper efter deres Omsætning:

Klasse A: Grossister med Omsætning mellem 8—2,5 Mill. Kr.

„ B: „ „ 2,5—1,5 „ „

„ C: „ „ under 1,5 „ „

Samtlige deltagende Firmaer.

	Klasse A: Opgørelser fra Oslo og Bergen		Klasse B: Opgørelser fra Oslo, Bergen, Tron- heim og Moss		Klasse C: Opgørelser fra Oslo, Bergen, Trondheim, Drammen, Larvik, Pors- grund, Tønsberg, Skien, Moss og Aalesund		Alle Firmaer i 1935	
	Gens. %	Højeste %	Gens. %	Højeste %	Gens. %	Højeste %	Gens. %	Højeste %
1. Sælgere, Rejsende, Brysælgere og Agenter								
2. Leje af Kontorer og Lagere ..								
3. Lønninger paa Kontoret								
4. Lønninger paa Lageret								
5. Pensioner								
6. Driftsomkostninger								
7. Omkostninger v. Kommissionslag.								
8. Alle andre Udgifter								
9. Rentoudgifter								
10. Tab paa Kunder								
Samlede Omkostninger...								
11. Bruttoforjænteste								
12. Nettoforjænteste								
13. Antal Omsætn. af Varelageret..								
14. Omsætn. Størrelse i % af 1934.								
15. Omkostn. Størrelse i % af 1934.								
16. Sukkeroms. i % af Omsæ. i 1935								
17. Kaffeoms. i % af Oms. i 1935...								
18. Gennemsnitlig Kredittid i 1935.								

tilligemed det tilsvarende højeste og laveste Tal. Meningen hermed er sandsynligvis den, at man finder Gennemsnittet alene for lidt oplysende, og man vil derfor gerne give nogle yderligere Oplysninger uden dog at gaa saa vidt som at opgive samtlige Deltageres Tal.

Det er dog ikke let at komme uden om, at en saa specificeret Omkostningsstatistik kræver en ret ens Regnskabsform af Deltagerne, og man har fra Organisationens Side ogsaa Opmærksomheden henvendt derpaa, men alligevel maa en Del af Variationerne i de forskellige Grupper sikkert henføres til denne Kilde. Anderledes er det naturligvis med Gennemsnitstallene for de samlede Omkostninger, disse er uden Tvivl typiske for Branchen, og Ledelsen værdsætter i det hele dette Arbejde, som f. Eks. i Samarbejdet med Trustkontrolraadet og Kontrollederen har givet Grossisterne Materiale i Hænde, der under en Diskussion om Prisdannelsen ikke kan undværes.

Foruden selve Skemaet udsender Ledelsen en Beretning, hvori Resultaterne gøres til Genstand for nogen Diskussion, men hvor dog navnlig Resultaterne for hver enkelt undersøgt Fænomen og Gruppe sammenlignes med de tilsvarende Resultater fra de foregaaende Aar, og hvor man samtidig udregner et gennemsnitlig Tal for de forløbne Aar. Endskønt et saadant Tal ikke under alle Omstændigheder kan have samme Værdi videnskabeligt set, maa man dog indrømme, at hvis det drejer sig om en Aarrække uden større Strukturændringer, kan et saadant Tal godt oplyse noget om Konjunkturerne i de forskellige Aar.

Finland.

For at fuldstændiggøre Billedet tilføjes nogle Ord om den finske Kolonial-engros-Handels Statistik, som jeg kun kender litterært. Den omfatter følgende Foreteelser, der alle maales i Forhold til Omsætningen: Investeret Kapital, Egenkapital, Varelager, udestaaende Fordringer og Nettofortjeneste uden Renter af Egenkapital, samt Nettofortjeneste efter Fradrag af Renter. Ogsaa i Finland deler man Bedrifterne i Grupper efter Omsætningens Størrelse, og dertil føjer man sammenligningsvis visse store kooperative Foretagenders tilsvarende Tal. Hertil kommer en Omkostningsstatistik af temmelig summarisk Beskaffenhed. Den omfatter Lønninger, andre Omkostninger, Renter, Skatter, Tab paa Debitorer og Afskrivninger paa Inventar etc.

Internationalt Samarbejde?

Gennem den internationale Kolonial Grossist Forening har man undertiden drøftet Muligheden af en international sammenlignende

Bedriftsstatistik, men har opgivet det igen. Nu vil man sikkert ogsaa erkende, at den videnskabelige og praktiske Værdi heraf, under de foreliggende Omstændigheder, vil være ringe. Det er yderst tvivlsomt, om Forholdene i de forskellige Lande er saa ensartede, at man under nogen Omstændigheder vilde have nogen Nytte deraf, men en Forudsætning maatte det under alle Omstændigheder være, at man bragte Statistiken, om jeg saa maa sige, paa lige Fod. En Statistik der er baseret paa at vise visse Fænomeners tidsmæssige Svingninger, kan være velegnet hertil, uden derfor at være egnet til at vise Fænomenernes absolutte Højde, eller Forholdet imellem visse samtidige Fænomener. Jeg tror, at Fænomenerne er saa varierende fra Land til Land, og af saa sammensat Beskaffenhed, at en international Sammenligning vilde være overordentlig vanskelig at foretage og næsten umulig at drage Konklusioner fra. Derimod vil en Erfaringsudveksling paa andre Punkter være af Værdi. Jeg tænker her paa Ting som Statistikens Teknik, og ogsaa paa selve Deduktionen.

Indenfor det enkelte Land tror jeg derimod, at den kollektive Statistik ikke alene har Fremtiden for sig, men ogsaa Nødvendigheden med sig. Ikke fordi vi ved kollektiv Statistik naar saa forfærdeligt langt længere, end vi er idag, men fordi den er det første Skridt henad den Vej, som den private, selvstændige Handel maa gaa, hvis den vil klare sig i Konkurrencen med de nye Former for Handel. Det er nødvendigt, at vi som de, kommer ind paa en Bedriftssammenligning i videre Forstand, og til dette Maal er kollektiv Statistik en Vejviser.
